

KLINKOTATA LIPKA, BAJKI ZAPADNYCH SŁOWJANOW, Wudawaćelski kolektiw: VIERA GAŠPARÍKOVÁ, JAROMÍR JECH, HELENA KAPELUŠ, PAWOŁ NEDO. Teksty za serbske wudaće pripravil: ANTON NAWKA, Dosłowo a přispomnjenja PAVOŁ NEDO, Ilustracije HELENA ZMATLÍKOVÁ, Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin 1972, 344 str.

Ova zbirka zapadnoslawenskih (točno: lužičkosrpskih, poljskih, slovačkih i čeških) narodnih pripovijedaka izišla je, osim na lužičkosrpskom, istovremeno na njemačkom jeziku (s naslovom *Die Gläserne Linde*, priredio P. Nedo) i na slovačkome (s naslovom *Spievajúca lipka*, priredila V. Gašparíková, suizdavač »Mladé letá«, Bratislava), dok će se poljsko izdanje pojaviti god. 1974. (s naslovom *Śpiewajúca lipka*, urednik će biti H. Kapeluš a suizdavač »Ślask«, Katowice).

Pred nama je uzorna zbirka, dragocjena posebno nama u Jugoslaviji kao tip izdanja kakvih mi, na žalost, nemamo i za kakva naši izdavači ne pokazuju ni najmanje interesa (izuzevši Sloveniju). *Klinkotata lipka* je popularno izdanje, namijenjeno djeci i širem krugu čitalaca — tehnički izvanredno opremljeno, s izvršnim ilustracijama. Tu su zbirku pripremili autoritativni stručnjaci folkloristi navedenih zapadnoslawenskih naroda i u potpunosti dokazali da su sposobni pripremati zbirke pripovijedaka koje su čitke i privlačne i u isti mah stručno pouzdane i dokumentarne.

Knjiga obuhvaća 62 teksta narodnih pripovijedaka (pretežno bajki), a izabrane su tako da su od mnogobrojnih tekstova što pripadaju pojedinim sižeima u zbirku uključene njihove najuspjelije i ujedno tipične, reprezentativne varijante.

Autori zbirke opravdano su odlučili da prirede za tisak zajedničku zbirku zapadnoslawenskih narodnih pripovijedaka polazeći od činjenice da te pripovijetke čine međusobno povezanu i relativno samostalnu skupinu.

Autor pogovora P. Nedo iznio je na jednostavan i lako razumljiv ali i stručno pouzdan način pregled historijata bilježenja, objavljivanja i proučavanja zapadnoslawenskih narodnih pripovijedaka, uz pokušaj njihova karakteriziranja.

U napomenama se navode podaci o izvorima tekstova i komparativne indikacije prema ovim priručnicima: A. Aarne — St. Thompson, *The Types of the Folktale*; J. Bolte — G. Polívka, *Anmerkungen zu den Kinder — und Hausmärchen der Brüder Grimm*; J. Krzyżanowski, *Polska bajka ludowa w układzie systematycznym*; P. Nedo, *Sorbische Volksmärchen*; J. Polívka, *Súpis slovenských rozprávok*; V. Tille, *Soupis českých pohádek*.

Maja Bošković-Stulli

CVJETOVI MEČAVE, Hrvatske narodne pripovijetke iz Mađarske, Rumunjske, Austrije i Čehoslovačke, sakupio i obradio BALINT VUJKOV, Matica Hrvatska, Zagreb 1971, 543 str.

Balint Vujkov i ovom svojom zbirkom slijedi Hrvate izvan njihove uže domovine. Već nam je, naime, otprije poznat njegov sakupljački mar među Bunjevcima, o čemu svjedoče mnoge izdane zbirke. Ovaj put prezentira nam dio građe sakupljene — mogli bismo slikovito reći — »sa sve četiri strane svijeta« kad ne bi nedostajalo primjera pripovijedaka »talijanskih« Hrvata.

Predgovor ovoj zbirci zanimljiv je i informativan. U manjoj mjeri govori o samoj građi, načinu sakupljanja, izboru i sl., ali raspravlja o pitanju tko su ti Hr-

vati koji su duboko prekoračili rubove svoje domovine, kada se to zbilo i kako je nakon 400 godina bilo moguće ubrati »cvjetove mečave«.

Riječi predgovora jasno pokazuju da to nisu kompaktne skupine Hrvata u Mađarskoj, Rumunjskoj, Austriji i Čehoslovačkoj (premda autor građu raspoređuje na taj način), već postoji čitav niz etničkih zajednica koje nisu poštovalе ove političke granice. Spomenimo samo da tzv. Gradišćanski Hrvati (nekad zvani i »Bijeli Hrvati«) danas obitavaju u tri države, a pojedina se sela ili skupine sela međusobno dosta oštro razlikuju, napose jezično.

Iz autorova uvoda saznajemo za manju grupu Bunjevaca koji žive jugozapadno od Budimpešte a nazivaju se Ilirima ili Ilircima. To su ostaci prve velike seobe Bunjevaca. Druga, veća grupa Hrvata u mađarskoj Baranji su Šokci i Bunjevci.

O Hrvatima u Rumunjskoj znamo samo iz putopisa Petra Vlašića iz 1928. godine, pa je Balint Vujkov s pravom ovoj skupini Hrvata ustupio najviše prostora u predgovoru. Dijeli ih na Karaševake, Šokce i Hrvate kajkavce u Hrvatskoj Keči (Checea).

Po svemu izgleda da su ove skupine Hrvata imale najmanju potporu (nisu imali ni svoje škole a ni crkvu na svom jeziku), pa ipak etničko jedinstvo nije bitno narušeno, ostali su Hrvatima zahvaljujući arhaičnom načinu života. Krašovani, kako se danas obično naziva ova najbrojnija grupa Hrvata u Rumunjskoj, razlikuju se od najmlađeg jezičnog otoka iz 1801. g. Tada se grupa Turopoljaca doselila južno od Jimbolija, uz samu granicu, u Keču. Njihov živi kajkavski humor upoznajemo u pripovijetkama ove zbirke.

Ovaj korisni uvodni pregled o Hrvatima izvan domovine često je začinjjen »putositnicama«, koje nam omogućavaju da plastičnije doživimo ovaj sat hrvatske povijesti. Autor uspješno prenosi svoje dojmove, a naročito su živi opisi susreta s kazivačima.

Autorov početni optimizam poklekne kada promatra statističke podatke i mora utvrditi da Hrvata u jezičnim otocima biva sve manje. Uostalom, to i nije problem isključivo hrvatskih manjina. Dok su se raniji istražitelji manjina kolebali hoće li takve skupine zadržati nacionalni integritet (preživjele su germanizaciju, mađarizaciju i tolike ratove), Balint Vujkov ističe bitan faktor, »naglu infiltraciju urbanih elemenata u život sela i dinamično fluktuiranje stanovništva kao posljedicu novih oblika proizvođačkih odnosa u poljodjelstvu i industrijaliziranju« (str. 37).

Poznato nam je iz povijesti da su se Hrvati gubili u stranoj jezičnoj okolini upravo u trenutku promjene društvenog statusa. Prijelaz iz sela u grad znači preseeljavanje iz lokalnih ambijenata u višekratnice, koje nimalo ne podupiru rezervatski način života. Ipak, dok je sela (i modernog s pojavama transformacija), istraživač, bilo etnolog, bilo folklorist, naći će dovoljno zadataka.

No vratimo se zbirci pripovijedaka. Autor je objelodanio mahom kraće pripovijetke, koje svojim domaćim koloritom upotpunjuju cjelovit dojam putopisnog doživljaja ove građe. Još nešto nam se čini važnim. Suvremeni, anegdotski stil priča dokazuje stvaralački duh ovih Hrvata, koji bez prekida još uvijek vitalno funkcionira. Drugim riječima, Vujkov ne mora tražiti »iskopine« u jeziku koji nije svakodnevan.

Na nekoliko mjesta upotrijebila sam riječ *građa*, pa ću navesti objašnjenje urednika: »Budući da narodnu prozu donosim uvijek u obradi, dakle posređujem, dat ću potrebno objašnjenje, u kojoj mjeri, do koje granice dosiže moja intervencija. Nikad ne odstupam od izvorne riječi, nastojim da neodnarodim narodni duh. Ako bi se dalo saliti u nekoliko riječi, metode moje intervencije sastoje se u otklanjanju

natruha, koje strše kao divlje izrasline, kvrge na zdravom stablu i nadopuni **napuklina**, koje su posljedice zaborava kazivača. I u tom duhu radim samo u duhu i **granicama nepatvorene narodne riječi i duhu određene sredine i vremena**«. (str. 25).

Teško je prosuditi što su to »divlje izrasline« ili »kvrge na zdravom stablu«. Ipak, po svemu izgleda da se Balint Vujkov opisom svoje metode rada ne identifikira s istraživačem, već s kazivačem, zadnjim kazivačem u nizu pred slijevanjem riječi u olovo.

O radu B. Vujkova mnogo se pisalo, pa i na stranicama ovog časopisa (M. Bošković-Stulli o zbirci *Do neba drvo*, NU, knj. 3, 1964—65, str. 196—198). Tom je prilikom bilo govora o načinu sakupljanja usmene književnosti. Kraće prozne vrste kakve nalazimo u *Cvjetovima mećave* daju manje povoda sumnji o autentičnosti. Dometnula bih samo da pri raspravljanju o načinu rada na terenu Vujkovu nedostaje objektivnost. On ne gleda u narodnim pripovijetkama znanstvenu gradu, pa lake ruke odstupa od magnetofona kao najpouzdanijeg registratora (kazivače, kaže, zbunjuje ta sprava). Znamo da polagano diktiranje u pero također zbunjuje kazivača i da treba stvoriti maksimalno prirodan ambijent. U idealnim uvjetima trebalo bi snimati kazivače uz pomoć skrivene tonske kamere; vraćanje na bilježenje rukom smatra se vraćanjem u kameno doba etnologije i folkloristike.

Na kraju treba pohvaliti dopune zbirci: rječnik, podatke o kazivačima i napomene. (Još uvijek ne postoji zadovoljavajući rječnik tih govora, pa su ovakvi napori vrlo dragocjeni.)

Nives Ritig

GIOVANNI B. BRONZINI, UN' ANTICA CANZONE FRANCESE E LE SUE CORRISPONDENZE NELL' EUROPA CENTRALE E ORIENTALE, Istituto di filologia romanza della Università di Roma, edizione Mucchi, Modena 1967, 227 str.

Već na početku svoga sustavnoga bavljenja usmenom poezijom u Hrvata, a to znači pred preko dva desetljeća, ja sam bio zapazio u toj poeziji nekoliko umotvora (velikom većinom nađenih ili uz samo more ili nešto dalje od njega, a od zgrade do zgrade i u kojem predjelu smještenu dublje na kopnu) koji su imali u sebi nečeg pustopašnog, a u toj svojoj pustopašnosti i nečeg vedrog renesansnog. Neću kazati da je takvih pjesama bilo mnogo, ali ih opet nije bilo ni tako malo da se ne bih i ja s kojom od njih susreo za vrijeme sakupljačkog djelovanja na terenu, i to u izravnu dodiru sad s ovim, sad s onim kazivačem, odnosno pjevačem.

Među tim pjesmama najčešće sam nailazio na onu pjesmu u kojoj se opisuje kako je mladić, da bi se domogao žudene djevojke (koja ga inače nije htjela), obljubio tu djevojku na taj način što se, većinom po nagovoru vlastite majke (a kadikad i sestre), prebukao u žensko mlado biće pustivši da mu izraste duga kosa, pa ga djevojka — dok je još bilo vremena da se spasi — nije uspjela prepoznati.

Najranija varijanta toga umotvora nađena je kod molizanskih Hrvata, istina u drugoj polovici devetnaestoga stoljeća, ali kako se uzima da su ti Hrvati odselili u Italiju iz nekih naših predjela u XVI stoljeću i nastanivši se tamo ostali bez ikakva dodira sa svojim sunarodnjacima — odijeljeni morem i tuđinom — to bi onda vrlo lako ta pjesma mogla pripadati stoljeću koje sam bio netom spomenuo. Što se tiče starosti, druga bi varijanta po redu toga motiva mogla biti ona koju je naveo gotovo čitavu (jer molizanska je samo necjelovit fragment) Fran Kurelac u predgovoru svoje zbirke *Jačke* (Zagreb 1871) i kazao za nju da ju je čuo u svome djetinj-